

Tatuaż i kolczykowanie ciała a używanie substancji psychoaktywnych i inne zachowania ryzykowne wśród gimnazjalistów

Tattooing and body piercing among middle school students:
relationship to substance use, violence and other risky behaviours

Krzysztof Ostaszewski, Katarzyna Kocoń

Pracownia Profilaktyki Młodzieżowej „Pro-M”, Zakład Psychologii
i Promocji Zdrowia Psychicznego, Instytut Psychiatrii i Neurologii, Warszawa

Abstract – Introduction. The study tested relationships between tattooing/body piercing and risky youth behaviours including substance use and abuse, violence, and delinquent behaviours among 15-year-old students.

Method. Data from the self-report questionnaire was taken from a sample of 15-year-old students attending middle schools in three districts of Warsaw: Mokotów, Wilanów, and Ursynów. There were 1471 participants (52% boys) surveyed, which constitutes about 90% of the random sample.

Results. About 5% of 15-year-old adolescents had a permanent or temporary tattoo. There were no significant gender differences in having a tattoo. Body piercing was more prevalent among girls (39% of girls reported having piercing), while only 3% of boys had body piercing. Body piercing at a location other than the ears was present in 5% of adolescents (8,5% of girls, 2% of boys). In logistic regression analyses, controlling for gender, type of school, and older age (more than 15-year-old), tattooing was associated with higher involvement in violence, some kinds of delinquent behaviours, and substance use. Body piercing was associated with a higher level of substance use and some delinquent behaviours. Body piercing at a location other than the ears was significantly associated with a higher level of all kinds of analysed risky behaviours.

Key words: tattoo, body piercing, psychoactive substance use, violence, other risky behaviours, adolescents

Streszczenie – Wstęp. Celem badania była ocena związków pomiędzy posiadaniem tatuażu lub piercingu przez 15-letnich uczniów a występowaniem zachowań ryzykownych, takich jak używanie i nadużywanie substancji psychoaktywnych, przemoc i wykroczenia.

Metoda. Materiał badawczy pochodzi z anonimowych badań ankietowych, których uczestnikami byli uczniowie klas trzecich gimnazjów (wiek 15 lat) z trzech dzielnic Warszawy: Mokotowa, Ursynowa i Wilanowa. W badaniach wzięło udział 1471 osób (52% chłopcy), co stanowiło ok. 90% wylosowanej próby.

Praca naukowa finansowana ze środków budżetowych na naukę w latach 2005–2006. Grant Ministerstwa Nauki i Informatyzacji Nr 2 P05D 081 28

Wyniki. Wyniki wskazują, że ok. 5% młodzieży w wieku 15 lat miało trwałe lub nietrwałe tatuaże. Płeć nie różnicowała posiadania tatuażu w badanej grupie młodzieży. Kolczyki typu piercing zdecydowanie przeważają u dziewcząt (39%); tylko ok. 3% chłopców miało tego typu ozdoby. Piercing w innych miejscach niż uszy miało 5% nastolatków (8,5% dziewcząt i 2% chłopców). Analizy regresji logistycznej przy kontrolowaniu płci, typu szkoły i starszego wieku (więcej niż 15 lat) wskazują, że posiadanie przez młodzież tatuażu związane było z większym zaangażowaniem się w przemoc, niektóre wykroczenia oraz używanie i nadużywanie substancji psychoaktywnych. Posiadanie piercingu jest czynnikiem związanym z używaniem substancji psychoaktywnych i popełnianiem niektórych wykroczeń. Piercing w innych miejscach niż uszy jest powiązany ze wszystkimi analizowanymi zachowaniami ryzykownymi młodzieży.

Słowa kluczowe: tatuaż, piercing, używanie substancji psychoaktywnych, przemoc, inne zachowania ryzykowne, młodzież

WSTĘP

Tatuaż i piercing należą do najczęściej stosowanych praktyk modyfikowania lub ozdabiania różnych części ludzkiego ciała. Tatuaże to znak graficzny na skórze powstały w wyniku wprowadzenia barwnika pod skórę. Tatuaże dzielą się na permanentne, okresowe i wykonane henną. Tatuaż permanentny zostaje na ciele na całe życie, jednak z upływem czasu barwnik wchłania się w skórę i jego wzór ulega niewielkim zmianom. Tatuaż okresowy utrzymuje się od ok. miesiąca do roku, nawet do trzech lat, a wykonany z henny – od 1 do 3 tygodni. Tatuaże najczęściej znajdują się na: przedramionach, ramionach, nogach oraz w okolicach kręgosłupa. Piercing¹, czyli kolczykowanie lub przekłuwanie, polega na wykonywaniu przekłuć w specyficznych miejscach ciała i wprowadzaniu w nie kolczyków (w odróżnieniu od kolczyków tradycyjnie zakładanych do uszu) z tytanu lub stali chirurgicznej, przeznaczonych do stałego noszenia. Zakłada się je w różnych miejscach ciała, takich jak uszy, łuki brwiowe, nos, wargi, język, okolice podbródka, sutki, pępek, narządy płciowe. Rzadziej stosowanymi formami zdobienia i modyfikowania wyglądu ciała są skaryfikacje, czyli zdobienie poprzez nacinanie, zadrapywanie lub wypalanie skóry tak, aby powstała jasna tkanka bliznowa.

Piercing i tatuaże stają się coraz bardziej popularne wśród młodych ludzi (1, 2), a także coraz powszechniej akceptowane (3). W krajach zachodnich zaczęły być popularne już w latach 70. (4), natomiast w Polsce moda na modyfikowanie ciała pojawiła się stosunkowo niedawno wraz z przemianami lat 90. Modyfikacje ciała mogą mieć podłoże kulturowe (tradycja, religia), subkulturowe (moda) lub mogą wynikać ze specyficznych potrzeb jednostki (np. kreowanie własnej indywidualności). Różni autorzy wskazują, że może to być forma autoekspresji, wyrażania swoich myśli, preferencji oraz zaznaczania własnej tożsamości (5, 6, 7), a także, w percepcji nastolatków – przejaw odwagi (5, 8). Powody modyfikowania ciała, zgłaszane w badaniach przeprowadzonych w Kanadzie na reprezentatywnej grupie

¹ Słowo „piercing” jest jednym z tych obcojęzycznych terminów, które stosuje się w języku polskim w brzmieniu oryginalnym. Dlatego autorzy artykułu posługują się w tekście słowem angielskim.

młodzieży szkolnej w wieku 12–18 lat (9), to najczęściej: ładny wygląd tatuaży czy piercingu, zapamiętanie ważnego wydarzenia życiowego, wyróżnienie się, podkreślenie własnej inności, kobiecości/męskości, poczucia niezależności lub robi się to po prostu na szczęście.

Wyniki badań prowadzonych w innych krajach wskazują, że od 5% do 13% młodzieży w wieku szkolnym ma tatuaż (9, 10, 11). W przypadku piercingu dane dotyczące rozpowszechnienia zjawiska wśród młodzieży szkolnej zależą od treści pytania. Na niskie wskaźniki rozpowszechnienia (ok. 5%) wskazują badania nastolatków, w których termin „piercing” zawężono do kolczykowania miejsc innych niż ucho (1). Na ponad 20% rozpowszechnienia wskazują badania nastolatków w przypadku, gdy ten termin definiowano szerzej jako kolczyki w różnych częściach ciała i w uszach, ale nie w dolnej części ucha, wykorzystywanej do noszenia tradycyjnych kolczyków. Z kanadyjskich badań (9) wynika, na przykład, że ok. 27% nastolatków miało piercing, definiowany jako kolczyki w innych miejscach niż w dolnej części ucha. Przy czym noszenie kolczyków typu piercing było zdecydowanie bardziej popularne wśród kanadyjskich dziewcząt niż chłopców: ok. 44% wobec ok. 11%. W przypadku tatuażu różnice ze względu na płeć nie były aż tak wyraźne; ok. 10% dziewcząt i 6% chłopców miało tatuaż.

Z zagranicznych badań wynika, że posiadanie przez młodzież tatuażu lub piercingu jest związane z większym zaangażowaniem się w różne zachowania ryzykowne, w tym używanie i nadużywanie substancji psychoaktywnych (1, 10, 11, 12, 13). Na przykład, z badań Brooks (12) przeprowadzonych (podczas rutynowego przeglądu w przychodni lekarskiej) w grupie 210 młodych pacjentów (14–18 lat) – uczestniczących w większych badaniach nad używaniem substancji psychoaktywnych wśród nastolatków – wynika, że posiadanie tatuażu lub piercingu było skorelowane z częstszym używaniem substancji psychoaktywnych. Carroll i wsp. (10), na podstawie badań przeprowadzonych na amerykańskiej młodzieży w wieku 12–22 lata, stwierdzili, że posiadanie piercingu było związane z rozpoczęciem używania narkotyków, ryzykownymi zachowaniami seksualnymi zarówno u chłopców, jak i u dziewcząt oraz ze stosowaniem przemocy wśród dziewcząt. Podobne wyniki uzyskali Roberts i wsp. (1) podczas badań na reprezentatywnej grupie amerykańskich uczniów w wieku 13–18 lat: uczniowie posiadający piercing angażowali się częściej w zachowania ryzykowne (np. problemowe picie alkoholu, używanie marihuany, wagiary, ucieczki z domu, kradzieże) niż osoby bez piercingu.

Cel i pytania badawcze

Celem badania była ocena związków pomiędzy posiadaniem tatuażu lub piercingu przez 15-letnich uczniów a występowaniem zachowań ryzykownych, takich jak używanie i nadużywanie substancji psychoaktywnych, przemoc i wykroczenia. Sformułowano następujące pytania badawcze:

- Jakie jest rozpowszechnienie zjawiska posiadania trwałego lub nietrwałego tatuażu w grupie badanych gimnazjalistów?

- Jakie jest rozpowszechnienie zjawiska posiadania ozdób typu piercing w grupie badanych gimnazjalistów?
- Czy posiadanie tatuażu/piercingu przez uczniów jest związane z:
 - częstością palenia papierosów, picia alkoholu i używania narkotyków?
 - częstością angażowania się w bójki i inne formy przemocy wobec rówieśników?
 - występowaniem zachowań niezgodnych z prawem (np. kradzieże, handel narkotykami)?
 - zachowaniami ryzykownymi, przy kontrolowaniu innych elementów stylu życia nastolatków (np. częstego spędzania dużej ilości czasu poza domem, posiadania hobby).

MATERIAŁ I METODA

Charakterystyka próby

Materiał badawczy zebrano w ramach szerszego projektu badań mokatowskich, zrealizowanych jesienią 2004 roku. Uczestnikami badań byli uczniowie klas trzecich ze szkół gimnazjalnych z trzech dzielnic Warszawy: Mokotowa, Ursynowa oraz Wilanowa. Jest to tradycyjny obszar prowadzenia badań mokatowskich. W badaniach zastosowano losowy dobór klas trzecich ze wszystkich gimnazjów publicznych i niepublicznych znajdujących się na tym obszarze; łącznie wylosowano 82 klasy (55% wszystkich klas trzecich), w tym 69 klas z gimnazjów publicznych i 13 klas z gimnazjów niepublicznych. W badaniach wzięły udział 1493 osoby, stanowiło to ok. 90% wylosowanej próby. Anonimową ankietę uczniowie wypełniali na lekcjach w klasach szkolnych. Ankieterami były osoby spoza szkoły.

Badania prowadzono z zachowaniem procedur zapewniających anonimowość odpowiedzi pojedynczych uczniów, klas i szkół. Udział uczniów był dobrowolny.

W obliczeniach uwzględnionoankiety 1471 osób (52% stanowili chłopcy). Zdecydowana większość uczniów (93%) biorących udział w badaniach urodziła się w 1989 roku, czyli prawdopodobnie realizowała obowiązek nauki zgodnie z planem i w dniu badania miała ukończone 15 lat. Około 7% badanych uczniów urodziło się przed 1989 rokiem. Są to uczniowie, którzy z różnych powodów byli opóźnieni w nauce. Najprawdopodobniej powtarzali kiedyś klasę. Około 60% uczniów miało przynajmniej jednego z rodziców z wyższym wykształceniem.

Zmienne, wskaźniki i sposoby ich pomiaru

Zmienne wyjaśniające (niezależne) to tatuaż, piercing, elementy życia nastolatków.

■ **Tatuaż.** Do oceny rozmiarów tego zjawiska wykorzystano pytanie opracowane przez autorów badań: *Czy masz tatuaż? (nie pytamy tu o nalepki, które udają tatuaż)*, z trzema odpowiedziami do wyboru: „nie”, „tak, mam nietrwały tatuaż”,

„tak, mam trwałą tatuaż”. W analizach używano dychotomicznego wskaźnika „posiadanie trwałego lub nietrwałego tatuażu”; odpowiedzi: tak/nie.

■ Piercing. Do oceny tego zjawiska wykorzystano pytanie opracowane przez autorów badań: *Czy nosisz kolczyki typu piercing? (nie pytamy tu o tradycyjne kolczyki)*, z następującą skalą odpowiedzi: „nie”, „tak, w uchu lub w uszach”, „tak, w nosie”, „tak, w brwi”, „tak, w wardze”, „tak, na języku”, „tak, w innych częściach ciała”. W analizach używano dwóch dychotomicznych wskaźników:

- posiadanie piercingu we wszystkich miejscach, razem z ozdobami umieszczonymi w uszach; odpowiedzi tak/nie,
- posiadanie piercingu w innych miejscach niż uszy; odpowiedzi tak/nie.

■ Elementy stylu życia nastolatków. W badaniach wykorzystano pytanie *Ile przeciętnie godzin dziennie poświęcasz na następujące czynności*: granie w gry komputerowe, korzystanie z Internetu (surfowanie, czat, gry online itp.), odrabianie lekcji, oglądanie telewizji, DVD lub wideo, hobby, spędzanie czasu poza domem (np. na podwórku, osiedlu, na mieście), z następującą skalą odpowiedzi: 0 godzin, mniej niż 1 godzinę, 1–2 godziny, 3–4 godziny, 5 lub więcej godzin (opracowanie K. Bobrowski). W analizach regresji wykorzystano zdychotomizowane względem średniej wskaźniki stylu życia: poświęcenie na daną czynność 1–2 godziny dziennie lub więcej vs mniej niż godzinę dziennie. W przypadku zmiennej „czas spędzany poza domem”: 3–4 godziny dziennie lub więcej vs 1–2 godziny lub mniej.

Zmienne objaśniane (zależne)

1. Używanie substancji psychoaktywnych

■ Palenie papierosów. Do pomiaru częstości palenia wykorzystano pytanie *Czy palisz papierosy?* z 5-punktową skalą odpowiedzi: 1 = nie; 2 = tak, kilka razy w roku; 3 = tak, kilka razy w miesiącu; 4 = tak, kilka razy w tygodniu; 5 = tak, codziennie. Pytanie pochodzi z ankiety NAN opracowanej przez B. Wolniewicz-Grzelak (14). Na podstawie tego pytania utworzono dwa dychotomiczne wskaźniki palenia papierosów: „palenie w ostatnim roku przynajmniej kilka razy” (odp. tak/nie) oraz „palenie codzienne” (odp. tak/nie).

■ Używanie narkotyków. Do pomiaru częstości używania narkotyków zastosowano pojedyncze pytanie: *Czy w okresie od września zeszłego roku do teraz zdarzyło się, że używałeś środków narkotyzujących?* z 5-punktową skalą odpowiedzi: 1 = nie zdarzyło się; 2 = tak, jeden lub dwa razy; 3 = tak, kilka razy; 4 = tak, kilkanaście razy; 5 = tak, więcej niż kilkanaście razy. Pytanie z ankiety NAN opracowanej przez B. Wolniewicz-Grzelak (14). Na podstawie tego pytania utworzono dwa dychotomiczne wskaźniki używania narkotyków: „używanie narkotyków przynajmniej 1–2 razy w ostatnim roku” (odp. tak/nie) oraz „częste używanie narkotyków – przynajmniej kilkanaście razy w ostatnim roku” (odp. tak/nie).

■ Picie napojów alkoholowych. Do pomiaru spożywania napojów alkoholowych wykorzystano ankietę „Piwo–Wino–Wódka” (15), która dotyczy charakterystyki ostatniego przypadku picia poszczególnych napojów alkoholowych – piwa, wina lub wódki (kiedy, ile i z kim pił piwo, wino, wódkę). W analizach uwzględniono

pytanie *Kiedy piłeś ostatni raz?* z odpowiedziami: „nigdy nie piłem”, „przeszło rok temu”, „7 do 12 miesięcy temu”, „do 6 miesięcy temu”, „1 do 2 miesięcy temu”, „16 do 30 dni temu”, „8 do 15 dni temu”, „5 do 7 dni temu”, „1 do 4 dni temu”. Na podstawie odpowiedzi na to pytanie do analiz utworzono dychotomiczną zmienną „picie/niepicie alkoholu w ostatnich 30 dniach przed badaniem”.

■ Upijanie się. W ocenie zjawiska upijania się oparto się również na charakterystyce ostatniego przypadku picia alkoholu *Ile wtedy wypileś?* Miarą upicia się było wypicie 60 i więcej gramów 100-procentowego alkoholu, co odpowiadało: trzem lub więcej butelkom piwa, trzem i więcej lampkom wina oraz przynajmniej trzem dużym kieliskom wódki (16). Na podstawie tego pytania do analiz utworzono zmienną „upijanie się przynajmniej raz w ciągu ostatnich 30 dni” z odpowiedziami tak/nie.

2. Przemoc wobec innych

Do pomiaru zachowań i doświadczeń związanych z przemocą zastosowano trzy pojedyncze pytania ankietowe. Dotyczyły one:

- uczestniczenia w aktach przemocy fizycznej lub psychicznej wobec innych uczniów w szkole: *W okresie od września zeszłego roku do teraz jak często brałeś udział w przemocy fizycznej lub psychicznej wobec innych uczniów na terenie szkoły lub w pobliżu szkoły?* ze skalą odpowiedzi: 1 = nigdy, 2 = rzadziej niż raz na miesiąc, 3 = około raz na tydzień, 4 = codziennie lub prawie codziennie; dychotomiczny wskaźnik: przemoc wobec innych uczniów przynajmniej raz w ostatnim roku, tak/nie
- uczestniczenia w bójkach z rówieśnikami: *W ostatnich 12 miesiącach ile razy brałeś udział w bójkach na terenie szkoły?* ze skalą odpowiedzi: 1 = ani razu, 2 = jeden raz, 3 = dwa–trzy, 4 = cztery–pięć, 5 = sześć–siedem, 6 = osiem–dziewięć, 7 = dziesięć–jedenaście, 8 = dwanaście lub więcej; dychotomiczny wskaźnik: udział w bójkach w szkole przynajmniej raz w ostatnim roku, tak/nie
- celowego uderzenia lub uszkodzenia kogoś: *Czy kiedykolwiek w ostatnich 12 miesiącach uderzyłeś lub uszkodziłeś kogoś celowo?* Odpowiedź dychotomiczna tak/nie.

3. Zachowania sprzeczne z prawem i inne wykroczenia

Do pomiaru tych zachowań wykorzystano 4 pytania dotyczące kradzieży, handlu narkotykami, celowego niszczenia rzeczy należących do innych osób oraz ucieczek z domu.

Czy kiedykolwiek w ostatnich 12 miesiącach robiłeś niżej wymienione rzeczy?
odpowiedzi tak/nie:

Łamałeś lub niszczyłeś (celowo) coś, co nie należało do Ciebie?

Sprzedawałeś marihuanę lub inne narkotyki?

Brałeś rzeczy, które nie należały do ciebie?

Uciekałeś z domu (to znaczy opuszczałeś dom bez pozwolenia jednego czy dwojga rodziców)?

Pytania dotyczące przemocy i zachowań sprzecznych z prawem są adaptacją pytań z kwestionariusza „Ontario Student Drug Survey” (17), dokonaną za zgodą autorów w ramach badań statutowych Instytutu Psychiatrii i Neurologii w Warszawie (18).

Zmienne kontrolowane: płeć, typ szkoły (publiczna vs niepubliczna) oraz starszy wiek (więcej niż 15 lat) sugerujący opóźnienie w realizacji obowiązku szkolnego.

Analizy statystyczne

Związki pomiędzy posiadaniem tatuażu i piercingu a zachowaniami ryzykownymi młodzieży analizowano w dwóch etapach. W pierwszym etapie dokonano porównań występowania poszczególnych zachowań ryzykownych w dychotomicznych grupach uczestników badań wyróżnionych ze względu na posiadanie/nieposiadanie tatuażu oraz posiadanie/nieposiadanie piercingu. Istotność różnic między tymi grupami w odsetkach osób przejawiających zachowania ryzykowne mierzono za pomocą testu chi kwadrat.

W drugim etapie do oceny związków pomiędzy posiadaniem tatuażu/piercingu a zachowaniami ryzykownymi wykorzystano krokową analizę regresji logistycznej. Zmiennymi objaśnianymi były poszczególne zachowania ryzykowne uporządkowane w trzy kategorie: używanie i nadużywanie substancji psychoaktywnych, przemoc i agresja wobec rówieśników oraz zachowania sprzeczne z prawem i wykroczenia. Analizując wyniki regresji logistycznej brano pod uwagę iloraz szans z 95% przedziałem ufności. Analizy prowadzono przy kontrolowaniu zmiennych socjodemograficznych. Zastosowano cztery warianty analizy regresji.

- Pierwszy wariant: w pierwszym kroku do równania regresji wprowadzono trzy dychotomiczne zmienne kontrolowane: płeć, typ szkoły (publiczna vs niepubliczna) i starszy wiek (tak/nie). W drugim kroku – równolegle dwie zmienne: posiadanie tatuażu (tak/nie) i piercingu – wszystkie miejsca (tak/nie).
- Drugi wariant: pierwszy krok – trzy zmienne kontrolowane; drugi krok – równolegle dwie zmienne: posiadanie tatuażu (tak/nie) i piercingu w innych miejscach niż uszy (tak/nie).
- Trzeci wariant: pierwszy krok trzy zmienne kontrolowane, drugi krok – równolegle dwie zmienne: posiadanie tatuażu (tak/nie) i piercingu – wszystkie miejsca (tak/nie); trzeci krok – równolegle pięć zdychotomizowanych zmiennych, charakteryzujących codzienny styl życia, np. granie w gry komputerowe 1–2 godz. dziennie lub więcej vs 0 godz. lub mniej niż godzinę.
- Czwarty wariant: w drugim kroku wprowadzono zmienną posiadanie piercingu w innych miejscach niż uszy. Pozostałe kroki jak w wariantcie trzecim.

WYNIKI

Tatuaż i piercing – rozpowszechnienie zjawiska. Około 5 procent 15-letniej młodzieży uczestniczącej w badaniach miało trwałą lub nietrwałą tatuaż. Posiadanie tatuażu było w podobny sposób rozpowszechnione wśród dziewcząt i chłopców

(tabela 1). Do noszenia kolczyków typu piercing (w uszach i innych miejscach na ciele) przyznało się ok. 20% badanych, przy czym dziewczęta zdecydowanie częściej niż chłopcy noszą tego typu ozdoby. Około 39% dziewcząt zaznaczyło w ankiecie, że nosi kolczyki w uszach lub innych częściach ciała, podczas gdy tylko ok. 3% chłopców udzieliło twierdzącej odpowiedzi na to pytanie. Podobnie, znacząco więcej dziewcząt (8,5%) niż chłopców (2%) potwierdziło posiadanie piercingu w innych niż uszy częściach ciała (tabela 1). Posiadanie piercingu w dwóch, trzech lub kilku różnych miejscach naraz dotyczyło ok. 2% młodzieży.

Tabela 1.

Rozpowszechnienie posiadania tatuażu/piercingu w całej grupie i ze względu na płeć
Prevalence of tattooing and body piercing among study participants and across gender

	Modyfikacje ciała <i>Body modifications</i>			
	Ogółem <i>All</i> N = 1452	Chłopcy <i>Boys</i> N = 752	Dziewczęta <i>Girls</i> N = 700	P
Tatuaż (trwały lub nietrwały) <i>Tattoo (permanent or temporary)</i>	4,6	4,3	5,0	n.s.
Tatuaż nietrwały <i>Temporary tattoo</i>	1,2	0,5	2,0	n.s.
	N = 1446	N = 751	N = 695	
Piercing (wszystkie miejsca) <i>Body piercing (all locations)</i>	20,4	3,1	39,1	0,001
Piercing (inne miejsca niż uszy) <i>Body piercing (other than the ears)</i>	5,1	2,0	8,5	0,001

Tatuaż i piercing a używanie i nadużywanie substancji psychoaktywnych.

Analizy prowadzone na zdychotomizowanych grupach uczestników badań: z tatuażem/bez tatuażu oraz z piercingiem/bez piercingu wskazują, że takie modyfikowanie wyglądu ciała było powiązane w badanej grupie z częstszym angażowaniem się uczniów w używanie i nadużywanie substancji psychoaktywnych. Na przykład, w ciągu ostatnich 30 dni piło alkohol 49% uczniów „bez tatuażu” i 73% „z tatuażem”, w ostatnim roku paliło papierosy 26% uczniów „bez tatuażu” i 45% „z tatuażem”, w ostatnim roku próbowało jakiegoś narkotyku 17% badanych „bez tatuażu” i 32% „z tatuażem” (tabela 2). Wszystkie te różnice są znaczące statystycznie. Bardzo zbliżone zależności stwierdzono we wszystkich analizach wyróżnionych ze względu na posiadanie/nieposiadanie piercingu. Picie alkoholu, upijanie się, palenie papierosów i używanie narkotyków było znacząco częstsze w grupie młodzieży posiadającej piercing niż w grupie „bez piercingu” (tabela 2). Stwierdzone zależności dotyczyły wszystkich analizowanych substancji (alkohol, nikotyna, narkotyki) oraz wszystkich wskaźników używania i nadużywania substancji.

Analizy regresji logistycznej (wariant pierwszy) przy kontrolowaniu płci, typu szkoły oraz starszego wieku wskazują, że zarówno posiadanie tatuażu, jak i pier-

cingu zwiększało ryzyko używania i nadużywania substancji psychoaktywnych (tabela 3). Posiadanie tatuażu podobnie jak piercingu zwiększało około 2–3-krotnie ryzyko picia alkoholu, upijania się, okazjonalnego i codziennego palenia papierosów, a także używania narkotyków. Świadczą o tym współczynniki „ilorazu szans” przyjmujące wartości od 1,7 do 2,8. Posiadanie piercingu w innych miejscach niż uszy (wariant drugi analiz regresji) było silniej powiązane ze wskaźnikami używania wszystkich branych pod uwagę substancji psychoaktywnych, iloraz szans od 3,1 do 3,8 (tabela 3).

Tatauz i piercing a przemoc i zachowania agresywne. Analizy przeprowadzone na zdychotomizowanych grupach „z tatuażem/bez tatuażu” oraz „z piercingiem/bez piercingu” sugerują, że przejawy agresji psychicznej i fizycznej częściej występowały w grupie osób z tatuażem, natomiast w przypadku piercingu ten związek nie występował (tabela 2). Analizy regresji (wariant pierwszy) przy kontrolowaniu płci, typu szkoły i starszego wieku, podobnie jak analizy prowadzone na grupach dychotomicznych, wskazują, że posiadanie tatuażu zwiększało ryzyko zachowań agresywnych. Świadczą o tym współczynniki „ilorazu szans” przyjmujące wartości od 2,1 do 3,9. W przypadku piercingu związki z zachowaniami agresywnymi nie są tak jednoznaczne. Analizy regresji wskazują wprawdzie, że posiadanie tego typu ozdób jest powiązane z zachowaniami agresywnymi, ale te zależności były słabsze niż w przypadku tatuażu (współczynniki ilorazu szans 1,4–1,6) (tabela 3). Czynnikiem silniej powiązaniem z zachowaniami agresywnymi było posiadanie piercingu w innych miejscach ciała niż uszy (wariant drugi analizy regresji); iloraz szans przyjmował wartości od 2,3 (celowe uderzenie kogoś) do 4,1 (przemoc fizyczna lub psychiczna na terenie szkoły).

Tatauz i piercing a zachowania sprzeczne z prawem i inne wykroczenia. Analizy przeprowadzone na zdychotomizowanych grupach „z tatuażem/bez tatuażu” oraz „z piercingiem/bez piercingu” wskazywały, że wszystkie analizowane zachowania niezgodne z prawem i wykroczenia częściej występowały w grupie osób posiadających tatuaż. W przypadku piercingu związek ten był wyraźny tylko dla dwóch zachowań (przywłaszczanie cudzych rzeczy i ucieczki z domu). Analizy regresji (wariant pierwszy) przy kontrolowaniu płci, typu szkoły i starszego wieku potwierdziły występowanie związku pomiędzy posiadaniem tatuażu a zachowaniami niezgodnymi z prawem i wykroczeniami (tabela 3). Potwierdziły się istotne związki pomiędzy posiadaniem piercingu a zachowaniami sprzecznymi z prawem. Posiadanie piercingu w innych miejscach ciała niż uszy (wariant drugi analizy regresji) było silniej powiązane z zachowaniami sprzecznymi z prawem i wykroczeniami; iloraz szans przyjmował nieco wyższe wartości od 2,3 do 4,0 (tabela 3).

Tatauz i piercing a zachowania ryzykowne na tle innych elementów stylu życia nastolatków. Po wprowadzeniu do modelu regresji (wariant trzeci i czwarty) zmiennych charakteryzujących styl życia badanych (częste granie w gry

Tabela 2.

Rozpowszechnienie zachowań ryzykownych w grupach młodzieży „z tatuażem” i „bez tatuażu” oraz „z piercieniem” i „bez piercingu”
Prevalence of risk behaviour among youth with and without tattooing and with and without body piercing

Zachowania ryzykowne <i>Risky behaviours</i>	Młodzież bez tatuażu (%) <i>without tattoo</i> N = 1383	Młodzież z tatuażem (%) <i>with tattoo</i> N = 68	Młodzież bez piercingu (%) <i>without piercing</i> N = 1150	Młodzież z piercieniem (%) <i>with piercing</i> N = 296
Używanie i nadużywanie substancji psychoaktywnych <i>Psychoactive substance use and misuse</i>				
Picie alkoholu (choć raz w ostatnich 30 dniach) Alcohol use (at least once in the past 30 days)	49	73***	47	62***
Upijanie się (choć raz w ostatnich 30 dniach) Getting drunk (at least once in the past 30 days)	19,5	44***	18	29***
Palenie papierosów (przynajmniej kilka razy w ostatnim roku) Smoking cigarettes (at least several times in the past year)	26	45***	23	45***
Codzienne palenie papierosów Smoking cigarettes everyday	12	35***	10	24** *
Używanie narkotyków (choć raz, dwa w ostatnim roku) Use of illegal drug (at least once or two times in the past year)	17	32**	15	28** *
Częste używanie narkotyków (przynajmniej kilkanaście razy w ostatnim roku) Frequent use of illegal drug (at least 10 times in the past year)	4	13**	4	8**
Przemoc i zachowania agresywne (przynajmniej raz w ostatnim roku) <i>Violence and aggressive behaviour (at least once in the past year)</i>				
Przemoc wobec innych uczniów Violence against other students	34	56,5***	36	31

C.d. tabela 2
Table 2 continued

Zachowania ryzykowne <i>Risky behaviours</i>	Młodzież bez tatuażu (%) <i>without tattoo</i> N = 1383	Młodzież z tatuażem (%) <i>with tattoo</i> N = 68	Młodzież bez piercingu (%) <i>without piercing</i> N = 1150	Młodzież z piercieniem (%) <i>with piercing</i> N = 296
Przemoc i zachowania agresywne (przynajmniej raz w ostatnim roku) <i>Violence and aggressive behaviour (at least once in the past year)</i>				
Bójki w szkole Fights at school	23	46***	25	19*
Uderzenie kogoś celowo Hit someone on purpose	30	62***	31	32
Zachowania sprzeczne z prawem i inne wykroczenia (przynajmniej raz w ostatnim roku) <i>Delinquent and other antisocial behaviours (at least once in the past year)</i>				
Celowe niszczenie cudzych rzeczy Damaging someone's property on purpose	20	43,5***	21	22
Sprzedaż marihuany lub innych narkotyków Selling marijuana or other illegal drugs	3	19***	3	6*
Przywłaszczenie cudzych rzeczy Taking something not belonging to you	24	46***	23	33***
Ucieczki z domu Running away from home	9	32***	7	19***

* p<0,05, ** p<0,01, *** p<0,001

Tabela 3.

Wyniki analiz regresji logistycznej ilustrujące związki między posiadaniem tatuażu/piercingu a różnymi zachowaniami ryzykownymi młodzieży
Regression analyses of the independent association of tattooing and body piercing with risk behaviours among adolescents

	Iloraz szans (95% przedział ufności) <i>Odds Ratio (95% Confidence Intervals)</i>			
	Wariant pierwszy analizy regresji		Wariant drugi analizy regresji	
	Tatuaż trwały lub nietrwały <i>Tattoo permanent or temporary</i>	Piercing – uszy i inne miejsca <i>Piercing – all locations</i>	Tatuaż trwały lub nietrwały <i>Tattoo permanent or temporary</i>	Piercing – inne miejsca niż uszy <i>Piercing – other than the ears</i>
Substancje psychoaktywne <i>Psychoactive substances</i>				
Picie alkoholu (choć raz w ostatnich 30 dniach) Alcohol use (at least once in past 30 days)	2,3 (1,3–4,1)**	1,7 (1,3–2,3)***	2,1 (1,2–3,7)**	3,1 (1,7–5,7)***
Upijanie się (choć raz w ostatnich 30 dniach) Getting drunk (at least once in past 30 days)	2,7 (1,6–4,6)***	2,3 (1,6–3,3)***	2,4 (1,4–4,1)**	3,8 (2,2–6,4)***
Palenie papierosów (choć kilka razy w ostatnim roku) Smoking cigarettes (at least several times in the past year)	1,7 (1,0–2,8)*	2,5 (1,9–3,5)***	1,5 (0,9–2,6)	3,5 (2,1–5,4)***
Codziennie palenie papierosów Smoking cigarettes everyday	2,8 (1,6–4,8)***	2,3 (1,5–3,4)***	2,5 (1,4–4,4)**	3,3 (1,9–5,7)***
Używanie narkotyków (choć raz, dwa w ostatnim roku) Use of illegal drug (at least once or two times in the past year)	1,7 (1,0–2,9)*	2,7 (1,8–3,8)***	1,5 (0,8–2,7)	3,6 (2,1–6,1)***
Częste używanie narkotyków (choć kilkanaście razy w ostatnim roku) Frequent use of illegal drug (at least 10 times in the past year)	2,5 (1,1–5,6)*	2,3 (1,2–4,4)*	2,2 (1,0–5,2)*	3,1 (1,4–7,0)***
Przemoc i agresja (przynajmniej raz w ostatnim roku) <i>Violence and aggressive behaviour (at least once in the past year)</i>				
Przemoc wobec innych uczniów Violence against other students	2,6 (1,5–4,5)***	1,6 (1,1–2,2)*	2,1 (1,2–3,7)**	4,1 (2,4–7,0)***

C.d. tabela 3
Table 3 continued

	Iloraz szans (95% przedział ufności) <i>Odds Ratio (95% Confidence Intervals)</i>			
	Wariant pierwszy analizy regresji		Wariant drugi analizy regresji	
	Tataż trwały lub nietrwały <i>Tattoo permanent or temporary</i>	Piercing – uszy i inne miejsca <i>Piercing – all locations</i>	Tataż trwały lub nietrwały <i>Tattoo permanent or temporary</i>	Piercing – inne miejsca niż uszy <i>Piercing – other than the ears</i>
Przemoc i agresja (przynajmniej raz w ostatnim roku) <i>Violence and aggressive behaviour (at least once in the past year)</i>				
Bójki w szkole Fights at school	2,9 (1,7–5,1)***	1,5 (1,0–2,3)*	2,6 (1,5–4,6)***	2,4 (1,3–4,3)**
Uderzenie kogoś celowo Hit someone on purpose	3,9 (2,3–6,7)***	1,4 (1,0–1,9)*	3,5 (2,0–6,1)***	2,3 (1,3–3,9)**
Zachowania sprzeczne z prawem i inne wykroczenia (przynajmniej raz w ostatnim roku) <i>Delinquent and other antisocial behaviours (at least once in the past year)</i>				
Celowe niszczenie cudzych rzeczy Damaging someone's property on purpose	3,1 (1,8–5,3)***	1,8 (1,2–2,7)**	2,6 (1,5–4,5)***	3,4 (2,0–5,0)***
Sprzedaż marihuany lub innych narkotyków Selling marijuana or other illegal drugs	5,7 (2,6–12,4)***	2,7 (1,2–6,2)**	4,9 (2,2–11,1)***	4,0 (1,6–10,1)***
Przywłaszczanie cudzych rzeczy Taking something not belonging to you	2,0 (1,2–3,4)**	1,6 (1,2–2,3)**	1,9 (1,1–3,2)*	2,3 (1,3–3,8) **
Ucieczki z domu Running away from home	4,0 (2,2–7,3) ***	1,9 (1,2–2,9)**	3,5 (2,0 –6,1) ***	2,3 (1,3–3,9)**

* p<0,05, ** p<0,01, *** p<0,001

Wyniki przy kontrolowaniu płci, typu szkoły i drugoroczności (results were adjusted for gender, school type and older age – more than 15-year-old)

komputerowe, korzystanie z Internetu, oglądanie TV, DVD, odrabianie lekcji, uprawianie hobby, spędzanie czasu poza domem) związki pomiędzy posiadaniem tatuażu a używaniem/nadużywaniem substancji psychoaktywnych uległy osłabieniu. Silniejsze okazały się takie czynniki jak systematyczne spędzanie czasu poza domem (czynnik zwiększający ryzyko) i systematyczne odrabianie lekcji (czynnik zmniejszający ryzyko). Posiadanie tatuażu na tle innych elementów stylu życia pozostało nadal istotnym czynnikiem upijania się i codziennego palenia papierosów, a więc zachowań świadczących o nadużywaniu alkoholu i regularnym paleniu (tabela 4). Analizy regresji z uwzględnieniem znaczących czynników stylu życia potwierdziły występowanie silnych związków pomiędzy posiadaniem tatuażu i używaniem przemocy oraz pomiędzy posiadaniem tatuażu i zachowaniami sprzecznymi z prawem (tabela 4).

Posiadanie kolczyków typu piercing na tle innych znaczących elementów stylu życia pozostało nadal istotnym czynnikiem zwiększającym ryzyko upijania się, palenia papierosów, używania narkotyków. Analizy regresji z uwzględnieniem czynników stylu życia potwierdziły, że posiadanie piercingu jest czynnikiem powiązaniem z zachowaniami sprzecznymi z prawem i wykroczeniami. Najślabsze okazały się związki pomiędzy piercingiem a przemocą i zachowaniami agresywnymi (tabela 4). Związki pomiędzy posiadaniem piercingu a wszystkimi trzema grupami zachowań ryzykownych były silniejsze w przypadku piercingu w innych częściach ciała niż uszy (wariant czwarty analizy); iloraz szans dla substancji psychoaktywnych wahał się w przedziale od 1,5 do 3,6; dla przemocy od 1,8 do 3,0 i dla zachowań sprecznych z prawem od 1,6 do 4,9.

Spośród zmiennych stylu życia czynnikiem najsilniej powiązaniem z analizowanymi zachowaniami ryzykownymi okazało się codzienne spędzanie przynajmniej 3–4 godzin poza domem; iloraz szans dla analizowanych zachowań wahał się w przedziale od 1,7 do 21,3.

OMÓWIENIE WYNIKÓW

Rozmiary zjawiska tatuowania ciała przez gimnazjalistów z Warszawy oraz ozdabiania się za pomocą specjalnych kolczyków (piercing) są o kilka punktów procentowych mniejsze niż rozmiary tych samych zjawisk obserwowanych wśród młodzieży kanadyjskiej (9). Biorąc pod uwagę starszy wiek młodzieży badanej w Kanadzie, można przypuszczać, że te zjawiska przyjmują w naszym kraju rozmiary zbliżone do tych w krajach zachodnich. Świadczy o tym również porównanie z wynikami badań w Stanach Zjednoczonych (1), gdzie ok. 4% młodzieży w wieku 13–18 lat ma piercing w innych miejscach ciała niż uszy, a więc bardzo podobnie jak w grupie badanych warszawskich gimnazjalistów (5%). W naszych badaniach, podobnie jak w badaniach młodzieży amerykańskiej i kanadyjskiej, stwierdzono w odniesieniu do piercingu znaczne zróżnicowanie ze względu na płeć. Dziewczęta, co można wytłumaczyć wzorami zachowań przynależnymi kobietom

Tabela 4.

Wyniki analiz regresji logistycznej ilustrujące związki między posiadaniem tatuażu/piercingu a różnymi zachowaniami ryzykownymi młodzieży po uwzględnieniu w modelu regresji zmiennych stylu życia nastolatków.

Regression analyses of the independent association of tattooing and body piercing with risk behaviours among adolescents after several variables describing style of living were entered into the regression model

	Iloraz szans (95% przedział ufności) <i>Odds Ratio (95% Confidence Intervals)</i>			
	Wariant trzeci analizy regresji		Wariant czwarty analizy regresji	
	Tatuaż trwały lub nietrwały <i>Tattoo permanent or temporary</i>	Piercing – uszy i inne miejsca <i>Piercing – all locations</i>	Tatuaż trwały lub nietrwały <i>Tattoo permanent or temporary</i>	Piercing – inne miejsca niż uszy <i>Piercing – other than the ears</i>
Substancje psychoaktywne <i>Psychoactive substances</i>				
Picie alkoholu (choć raz w ostatnich 30 dniach) Alcohol use (at least once in past 30 days)	1,7 (0,9–3,2)	1,4 (0,9–1,9)	1,5 (0,8–2,7)	2,4 (1,3–4,6)**
Upijanie się (choć raz w ostatnich 30 dniach) Getting drunk (at least once in past 30 days)	2,3 (1,3–4,0)**	2,0 (1,3–2,9)**	1,8 (1,0–3,3)*	3,6 (2,0–6,5)***
Palenie papierosów (choć kilka razy w ostatnim roku) Smoking cigarettes (at least several times in the past year)	1,4 (0,8–2,5)	2,3 (1,6–3,3)***	1,3 (0,7–2,3)	2,9 (1,6–5,2)***
Codzienne palenie papierosów Smoking cigarettes everyday	2,5 (1,3–4,6)**	1,9 (1,2–3,0)**	2,2 (1,1–4,1)**	2,7 (1,4–5,2)**
Używanie narkotyków (choć raz, dwa w ostatnim roku) Use of illegal drug (at least once or two times in the past year)	1,2 (0,7–2,2)	2,1 (1,4–3,1)***	1,1 (0,6–2,0)	2,8 (1,5–5,1)***
Częste używanie narkotyków (choć kilkanaście razy w ostatnim roku) Frequent use of illegal drug (at least 10 times in the past year)	2,2 (0,9–5,0)	1,4 (0,7–3,1)	2,1 (0,9–5,0)	1,5 (0,6–4,2)
Przemoc i agresja (przynajmniej raz w ostatnim roku) <i>Violence and aggressive behaviour (at least once in the past year)</i>				
Przemoc wobec innych uczniów Violence against other students	2,3 (1,3–4,1)**	1,4 (0,9–2,0)	1,8 (1,0–3,3)	3,0 (1,7–5,4)***

	Iloraz szans (95% przedział ufności) <i>Odds Ratio (95% Confidence Intervals)</i>			
	Wariant trzeci analizy regresji		Wariant czwarty analizy regresji	
	Tataż trwały lub nietrwały <i>Tattoo permanent or temporary</i>	Piercing – uszy i inne miejsca <i>Piercing – all locations</i>	Tataż trwały lub nietrwały <i>Tattoo permanent or temporary</i>	Piercing – inne miejsca niż uszy <i>Piercing – other than the ears</i>
Przemoc i agresja (przynajmniej raz w ostatnim roku) <i>Violence and aggressive behaviour (at least once in the past year)</i>				
Bójki w szkole Fights at school	2,3 (1,2–4,1)**	1,6 (1,0–2,4)*	2,0 (1,1–3,7)*	2,2 (1,1–4,1)**
Uderzenie kogoś celowo Hit someone on purpose	3,6 (2,0–6,4)***	1,4 (0,9–1,9)	3,3 (1,8–5,9)***	1,8 (1,0–3,2)*
Zachowania sprzeczne z prawem i inne wykroczenia (przynajmniej raz w ostatnim roku) <i>Delinquent and other antisocial behaviours (at least once in the past year)</i>				
Celowe niszczenie cudzych rzeczy Damaging someone's property on purpose	2,8 (1,6–5,2)***	1,6 (1,1–2,6)**	2,4 (1,3–4,4)**	2,7 (1,5–5,1)***
Sprzedaż marihuany lub innych narkotyków Selling marijuana or other illegal drugs	4,1 (1,7–9,6)***	2,7 (1,0–7,2)*	3,4 (1,4–8,1)**	4,9 (1,7–13,7)***
Przywłaszczenie cudzych rzeczy Taking something not belonging to you	1,9 (1,1–3,4)*	1,5 (1,1–2,2)*	1,9 (1,1–3,3)*	1,6 (0,9–2,8)
Ucieczki z domu Running away from home	3,4 (1,8–6,4)***	1,8 (1,1–2,8)*	3,3 (1,8–5,9)***	1,8 (0,9–3,1)*

* p<0,05, ** p<0,01, *** p<0,001

Wyniki przy kontrolowaniu płci, typu szkoły i drugoroczności (results were adjusted for gender, school type and older age – more than 15-year-old)

oraz ich większą dbałością o wygląd i własną atrakcyjność, znacznie częściej przyozdabiają swoje ciała kolczykami.

Prezentowane tu badania ankietowe to, jak można przypuszczać, jedne z pierwszych w Polsce, w których podjęto starania oceny rozmiarów zjawiska tatuażu/piercingu wśród nastolatków na próbie wyłonionej z ogólnej populacji. W piśmiennictwie naukowym nie napotkaliśmy polskich prac z tego zakresu. Trudno w związku z tym odnieść wyniki naszych badań do innych krajowych badań, pochodzących z innych miast lub z innych populacji młodzieży. Na podstawie badań zagranicznych i obserwacji można zakładać, że posiadanie tatuażu/piercingu dotyczy znacznie większej grupy starszej młodzieży – uczniów szkół ponadgimnazjalnych, studentów i innych młodych osób wkraczających w dorosłość. Moda na noszenie tatuażu i piercingu przyjmuje się prawdopodobnie głównie w okresie wczesnej dorosłości. Piętnastoletnia młodzież, która uczestniczyła w naszych badaniach, musi w dużym stopniu liczyć się ze zgodą rodziców i zdaniem nauczycieli, jeśli chce dokonać jakiejś widocznej modyfikacji swojego wyglądu. Dlatego – aby ocenić rozmiary zjawiska – cenne byłoby zbadanie starszej młodzieży (np. 18–20 lat) oraz tzw. młodych dorosłych, czyli osób dwudziestoparoletnich.

Nasze badania przynoszą również wyniki świadczące o podobnych zależnościach między posiadaniem tatuażu/piercingu a zachowaniami ryzykownymi młodzieży. W analizach potwierdzenie znajdują doniesienia o związkach pomiędzy modyfikowaniem ciała a używaniem i nadużywaniem substancji psychoaktywnych, przemocą i zachowaniami niezgodnymi z prawem. Interesującym materiałem do porównań w tym zakresie są badania Roberta i wsp. (1), którzy analizowali związki pomiędzy piercingiem a różnymi zachowaniami ryzykownymi młodzieży, w tym również badanym przez nas używaniem substancji psychoaktywnych, przemocą i wykroczeniami. Otóż w amerykańskich badaniach, przeprowadzonych w porównywalnej grupie wiekowej, stwierdzono m.in., że posiadanie piercingu w innych miejscach niż uszy jest znacząco powiązane z paleniem papierosów, używaniem marihuany, wagarami, ucieczkami z domu, a także z podejmowaniem przedwczesnych stosunków seksualnych, z myślami i próbami samobójczymi. Co ciekawe, podobnie jak w naszych badaniach, związki pomiędzy piercingiem a stosowaniem przemocy i agresji były słabe i nie przekroczyły progu istotności statystycznej. Z badań Roberta (1) wynika, że piercing u młodzieży szkolnej bardziej łączy się z używaniem substancji psychoaktywnych i wykroczeniami niż z agresją i stosowaniem przemocy wobec rówieśników. W naszych badaniach piercing w innych miejscach niż uszy był powiązany również z używaniem przemocy i agresją wobec rówieśników, co jest w pewnym stopniu zgodne z wynikami Carroll (10), wskazującymi na występowanie dodatnich korelacji pomiędzy posiadaniem piercingu a stosowaniem przemocy wśród dziewcząt. Tatauz łączy się ze wszystkimi typami analizowanych przez nas zachowań ryzykownych.

Nasze badania nie dają odpowiedzi na pytanie o związki przyczynowo-skutkowe. Możemy tylko wskazywać na występowanie współzależności między badanymi zachowaniami i wysnuć hipotezę, że zachowania ryzykowne młodzieży oraz

tatuowanie ciała i zdobienie go piercieniem może mieć wspólne źródło w zwiększonym zapotrzebowaniu na stymulację (*sensation seeking*). Poszukiwanie doznań to cecha zdefiniowana jako poszukiwanie zróżnicowanych, nowych, złożonych i intensywnych wrażeń i doświadczeń oraz gotowość do podejmowania ryzyka fizycznego, społecznego, prawnego i finansowego w celu dostarczenia sobie tego typu doświadczeń (19). Tego typu osoby angażują się w większym stopniu w brawurowe zachowania, takie jak wspinaczka wysokogórska, skoki na bungee czy ryzykowna jazda samochodem. Badania Roberti (7) częściowo tylko potwierdzają tę zależność. Wynika z nich, że nie ma zależności pomiędzy płcią, zapotrzebowaniem na stymulację i posiadaniem piercingu, ale zarówno płeć, jak i zapotrzebowanie na stymulację wpływają na posiadanie tatuażu (7). Niewątpliwie, jest to interesujący kierunek badań, który może wyjaśnić współwystępowanie zachowań ryzykownych i niektórych elementów stylu życia współczesnej młodzieży. W tym kontekście warto też zwrócić uwagę na jeszcze jeden ważny czynnik ryzyka brany pod uwagę w naszych badaniach. Zachowania ryzykowne częściej występują u tych gimnazjalistów, którzy dużo czasu spędzają poza domem, prawdopodobnie bez nadzoru rodziców. Może to być powiązane z zapotrzebowaniem na stymulację, ale również niedostateczną opieką ze strony rodziców. Brak nadzoru i zainteresowania ze strony rodziców może być jeszcze jedną istotną zmienną, którą warto brać pod uwagę, poszukując odpowiedzi na pytanie, dlaczego te zachowania łączą się ze sobą.

Refleksja nad wynikami badań prowadzi do uzasadnionego pytania, czy tatuaż i piercing należy traktować jako jeszcze jedną formę zachowań ryzykownych lub problemowych okresu dojrzewania (20). Czy jest to raczej styl bycia współczesnych młodych ludzi, w którym modyfikacje wyglądu ciała, poprzez tatuaż lub piercing, stają się czymś tak naturalnym, jak farbowanie włosów, noszenie wąsów, malowanie paznokci? Lekarze i specjaliści podkreślają, że zarówno wykonywanie tatuażu, jak i posiadanie piercingu wiąże się z ryzykiem komplikacji zdrowotnych, głównie poprzez narażanie się na rozwój różnego rodzaju infekcji oraz reakcji alergicznych (21). Piercing, ze względu na uszkodzenie tkanek ciała, może być też traktowany jako forma samookaleczenia i autoagresji. Badania psychospołeczne wskazują na współwystępowanie zjawiska posiadania tatuażu lub piercingu z zachowaniami ryzykownymi okresu dojrzewania. Te spostrzeżenia, poparte badaniami naukowymi, dają podstawy do traktowania tych zjawisk jako zachowań ryzykownych dla zdrowia i prawidłowego rozwoju młodych ludzi. Z drugiej jednak strony, tatuaż i piercing mogą być dla nastolatków przejawami odwagi (5, 8) lub ekspresją ich kształtującej się indywidualności.

Ograniczenia badań. Badania przeprowadzono tylko w jednej grupie wiekowej młodzieży, wśród 15-latków. Zbadanie starszej młodzieży dałoby zapewne bardziej wyczerpujące informacje o rozpowszechnieniu tych zjawisk wśród młodych ludzi. Z tych powodów trudno uogólniać wyniki dotyczące rozmiarów zjawiska na populację młodych ludzi mieszkających w Warszawie. Drugim ograni-

zeniem było niewątpliwie zbieranie informacji jedynie metodą ankietową. Umożliwiła ona wprawdzie przeprowadzenie cennych analiz dotyczących związków pomiędzy tatuażem/piercingiem a zachowaniami ryzykownymi młodzieży, ale nie dała odpowiedzi na pytanie o znaczeniu tych form modyfikowania ciała dla współczesnych nastolatków. Z perspektywy wiedzy o psychologicznych uwarunkowaniach posiadania tatuażu i piercingu, badania jakościowe mogłyby przynieść bardzo wartościowe informacje oraz pomóc lepiej zrozumieć kwestie wzajemnych związków tych zachowań i innych zachowań ryzykownych młodzieży.

WNIOSKI

- Modyfikacje ciała (tatuaż i piercing) są tymi elementami stylu życia młodzieży, które współwystępują z takimi ryzykownymi zachowaniami, jak używanie i nadużywanie substancji psychoaktywnych oraz z niektórymi innymi zachowaniami ryzykownymi.
- W ewentualnej kontynuacji badań warto zadbać o badanie starszych grup wiekowych młodzieży oraz grup zwiększonego ryzyka.
- Odrębną kwestią, wymagającą łącznego wykorzystania metod ilościowych i jakościowych, jest uzyskanie odpowiedzi na pytanie o związki przyczynowo-skutkowe pomiędzy tatuażem/piercingiem a zachowaniami ryzykownymi okresu dojrzewania.

PIŚMIENNICTWO

1. Roberts TA, Auinger P, Ryan SA (2004) Body piercing and high-risk behavior in adolescents. *Journal of Adolescent Health*, 34, 224–229.
2. Koenig LM, Carners M (1999) Body piercing: Medical concerns and cutting-edge fashion. *Journal of General Internal Medicine*, 14, 379–385.
3. Braithwaite R, Robillard A, Woodring T, Stephens T, Arriola K (2001) Tattooing and body piercing among adolescent detainees: Relationship to alcohol and other drug use. *Journal of Substance Abuse*, 13, 5–16.
4. Wright J (1995) Modifying the body: Piercing and tattoos. *Nursing Standard*, 10, 27–30.
5. Armstrong ML (1996) You pierced what? *Pediatric Nursing*, 22, 236–238.
6. Armstrong ML, McConnel C (1994) Tattooing in adolescents, more common than you think: The phenomenon and risks. *Journal of School Nursing*, 10, 22–29.
7. Roberti JW, Storach EA, Bravata EA (2004) Sensation seeking, exposure to psychological stressors, and body modifications in a college population. *Personality and Individual Differences*, 37, 1167–1177.
8. Martin A (1997) On teenagers and tattoos. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 36, 860–861.
9. Deschesnes M, Demers S, Finès P (2006) Prevalence and Characteristics of Body Piercing and Tattooing Among High School Students. *Canadian Journal of Public Health*, 97, 325–329.
10. Carroll ST, Riffenburg RH, Roberts TA, Myhre EB (2002) Tattoos and body piercing as indicators of adolescent risk-taking behaviors. *Pediatrics*, 109, 1021–1027.

11. Roberts TA, Ryan SA (2002) Tattooing and high-risk behavior in adolescents. *Pediatrics*, 110, 1058–1063.
12. Brooks TL, Woods ER, Knight JR, Shrier LA (2003) Body modification and substance use in adolescents: Is there a link? *Journal of Adolescent Health*, 32, 44–49.
13. Farrow JA, Schwartz RH, Vanderleeuw J (1991) Tattooing behavior in adolescence. A comparison study. *American Journal of Diseases of Children*, 145, 184–187.
14. Wolniewicz-Grzelak B, Ostaszewski K (1983) Badanie środowisk szkolnych w zakresie zagrożenia uzależnieniem od środków odurzających. *Biuletyn Informacyjny Instytutu Psychoneurologicznego*, 4, 68–82.
15. Wolniewicz-Grzelak B (1995) Badanie picia napojów alkoholowych przez młodzież arkuszem „Pivo–Wino–Wódka”. *Alkoholizm i Narkomania*, 2/19, 117–127.
16. Wolniewicz-Grzelak B (1985) Badania ankietowe nad spożywaniem alkoholu przez uczniów szkół ponadpodstawowych Mokotowa w 1984 roku i niektóre problemy metodologiczne. *Biuletyn Instytutu Psychoneurologicznego*, 4 (60), 65–85.
17. Adalf E, Paglia A (2001) *The Mental Health and Well-Being of Ontario Students. Findings from the OSDUS*. Centre for Addiction and Mental Health, Toronto.
18. Czabała JC, Bobrowski K, Borucka A, Brykczyńska C, Kocoń K, Okulicz-Kozaryn K, Ostaszewski K, Pałyska M, Pisarska A, Raduj J (2004) *Ocena stanu zdrowia psychicznego w wybranych populacjach. Raport z badań statutowych*. Maszynopis. Instytut Psychiatrii i Neurologii, Warszawa.
19. Zuckerman M (1994) *Behavioral expressions and biosocial bases of sensation seeking*. New York: Cambridge Press.
20. Jessor R (1998) New perspectives on adolescent risk behaviour. W: Jessor R (red.) *New perspectives on adolescent risk behaviour*. Cambridge University Press, 1–10.
21. Huxley C, Grogan S (2005) Tattooing, piercing, healthy behaviours and health value. *Journal of Health Psychology*, 10 (6), 831–841.

Adres do korespondencji
Krzysztof Ostaszewski
Instytut Psychiatrii i Neurologii
Pracownia „Pro-M”
ul. Sobieskiego 9, 02-957 Warszawa
tel. (022) 4582 630
e-mail: ostasz@ipin.edu.pl

otrzymano 20.07.07
przyjęto do druku 4.09.07